HELSOVÄNNEN

Årg. 8. 1893. **Annonsbilaga.** N:r 14 16 Juli.

Annonspris: 30 öre för finstilsrad (första sidan 45 öre).
Utländska annonser: förhöjning med 33 1/3 proc.

Svenska Lifförsäkringsbolaget

— Försäkringstagarnes eget bolag —

i Stockholm. **Nya** försäkringssätt. **Billiga** premier. Tariffer **A** och **B** att välja emellan. **Förmånliga** vilkor. Vinsten **uteslutande** de försäkrades. Grunderna **tidsensliga** och **solida.** För både **Män** och **Kvinnor.**

Giftermålsförsäkring.
Hemgiftsförsäkr., kombinerad, för gift och ogift.
Försäkring mellan äkta makar.
Kapital till efterlefvande vid den enes död.
Pensionsförsäkring.
Pension vid 40, 50, 60 år. Genast började pension.
Tjänareförsäkring.
Kapital vid 50, 60 år. Gif tjänarne till en första premie!
Barnförsäkring.
Konfirmations- och myndighetsförsäkring.

Vanlig lifförsäkring.
Premiebetalning vissa år eller under lifstid.
Blandad lif- o. kapitalförsäkring.
Kapital vid bestämda år eller vid dödsfall förut.
Ren kapitalförsäkring.
Kapital vid uppnådda, förut bestämda år.
Kompanjonförsäkring
mellan t. ex. affärsmän, bröder, systrar, vänner, bekanta m. m.
Korttidsförsäkring.
på 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10 år o. s. v.

Läkare och andra framstående personer antagas till ombud i **städer** och på **folkrika** platser öfver hela landet.

Medicine studerande, som önska verka bland sina kamrater och bekanta, kunna ock få fullmakt som ombud. Adr. Norrmalmstorg N:o 1, **Stockholm.** (46×5)

Nervsjukdomar och svaghetstillstånd

behandlas under 6 Juni—28 Augusti vid

Djursätra brunn och vattenkur

(66) af doktor **E. W. Wretlind.** Postadress: **Wersås.**

Grennaforssa Brunns- & Badinrättning

Sveriges enda skrofelkälla,

öppen 1 Maj—1 September.

Naturskönt läge vid Dansjön.
Läkarevården bestrides af Doktor **D. Fischer,** adress till 1 Maj: **Hessleholm.**
Fullständiga prospekter gratis och franko från egaren
(47×8) (G. 14480) **AD. HAGMAN,** Wexiö.

"En högst märkvärdig upptäckt"

är, säger en Engelsk tidning,

Amerik. Samaritbalsam,

som enl. fleres sammstämmiga utlåtande är ett *ypperligt* medel mot Reumatism, Gikt, Nervsjukdomar, Värk i ryggen, höfter, armar och ben, Reumatisk hufvud- och tandvärk, Skaf-, Bränn-, Skåll-, och Varsår, Sträckning, Vrickning, Svullnad, Styfhet, Ömhet och andra kroppssmärtor, för hvilka ett botemedel »för utvärtes bruk» kan användas.

Till skydd för tillverkningen och till förekommande af förvexling med andra fabrikater och den mängd efterapningar, som förekomma, ha vi i Kongl. Patentbyrån inreg. varumärket: *en ekorre*, som därför alltid torde *noga* efterses.

Pris pr flaska af samma storlek som den, som i Amerika kostar $^1/_2$ dollar = 1, 87.

Af de tacksamhetsskrifvelser, som Tekn. Fabriken Röda Korset utan begäran fått mottaga, aftrycka vi med benägen tillåtelse några. Många, många skrifva just i samma anda, som berättiga oss att upprepa vårt påstående, att »då denna balsam blifvit känd, skall den ej saknas i något hem».

För 4 år se'n fick min hustru en svår värk i sin venstra hand, som förvärrades med hvar dag. En månad låg hon hemma under läkarevård, men utan att förbättras. Sju hål skars på handen. Och hon led de förfärligaste plågor. Då värken steg åt bröstet, fördes min hustru till lasarettet, och där undergick hon en grundlig operation af den skicklige läkaren D:r Axel Kindeström i Sala, nyårsdagen 1888, då handen skars itu upp till handleden. Därefter låg min hustru på lasarettet i 13 veckor. Handen har likväl *alltid* varit värkande, tills en dag genom försynens skickelse ett nytt botemedel mot värk, gikt och sår m. m., som nyligen införts från Amerika, blef mig bekant. Sedan *Amerikansk Samaritbalsam blifvit använd, har all värk upphört.* Utom denna balsam har allt, som försökts, varit fåfängt. Under min hustrus sjukdom arbetade jag i Sala silfververk som skiftarbetare och skötte själf mitt hushåll och mina 4 små barn. Af öfveransträngning och förkylning intog ock jag snart sängen och efter att ha legat 17 veckor på lasarettet, utskrefs jag som obotlig.

Sedan har jag något öfver 3 år lidit af svåra magplågor och kramp, i hela högra sidan, nästan förlamad vissa tider, isynnerhet under den kallare årstiden. Jag skulle nästan svälta mig, om jag skulle kunna vara ur sängen och måste då stödja mig på en stadig käpp. Nu är käppen bortlagd, och jag kan äta hvad mat som helst, och jag tillskrifver mitt tillfrisknande begagnandet af *Amerikansk Samaritbalsam från Tekniska Fabriken Röda Korset i Stockholm,* som jag en tid brukat. Som jag inte användt någonting annat alls, så kan jag säga, att det är detta välsignade botemedel, som har botat såväl mig som min hustru från grufliga och långvariga lidanden.

»Hela staden» har känt min förra hopplösa ställning och äro de lika förvånade som jag själf öfver mitt tillfrisknande.

Sala den 7 December 1891.

G. M. Erikson, *Hyttgatan N:o 9.*

I nästa månad anföres en mängd dylika intyg.

Begär priskurant från **Tekniska Fabriken Röda Korset Stockholm.**

(Fabriken står under *offentlig* kontroll). (J. 62) (H. 21×6)

HELSOVÄNNEN

TIDSKRIFT FÖR

ALLMÄN OCH ENSKILD HELSOVÅRD.

Årg. 8. 1893. | UTGIFVARE D:r E. W. WRETLIND. | N:r 14 16 Juli.

Pris i Skandinavien: 2 kr. 50 öre för helt, 1 kr. 50 öre för halft år.

Innehåll: Lif och hälsa, af d:r E. W. Wretlind. — Själsintrycks inflytande under sjukdom, af d:r H. J. Vetlesen (forts.). — Hvad skola vi göra för våra tänder? af d:r Eduard Fetscherin. — Kirurgerna och hjärnan. — Brunnsrecept vid Rostocks källa 1779. — Ett och annat om parfymer. — Smärre meddelanden: Sjukligheten i riket under Juni; Död af fluggift; Kläder af glas; Ett nytt medel mot koleran. — Breflåda. — Annonsbilaga.

Lif och hälsa.

(Inledning till en serie föredrag öfver »De vanligaste sjukdomarna och deras orsaker» af d:r E. W. Wretlind hållen vid Djursätra hälsobrunn den 16 juni 1893).

Lif eller organisk tillvaro är en tillvaro under utveckling. Men under de nuvarande förhållandena på vår jord är ingen utveckling möjlig utan strid. Så är äfven förhållandet med vår kropps både utveckling och bestånd. Kampen för tillvaron gör sig här ständigt gällande. Vi ha först att kämpa mot den yttre naturen under striden för våra existensvillkor. I denna kamp måste vi blifva segervinnare, om vi ej förr eller senare skola gå under. Vi ha sålunda en kamp att utstå mot hetta och köld, mot hunger och törst m. m. Ej sällan inträffar det, att vi i denna strid äro de svagare, så att, om icke direkt död följer, dock en fysisk svaghet uppstår, hvilken bereder väg för sjukdom och kanske tidig död. Uttrycket »Han har förkylt sig» är ju ganska vanligt. Dock inträffa jämförelsevis få sjukdomsfall *endast* genom köld eller brist på de öfriga medel, som äro nödvändiga i vår kamp mot den yttre naturen. Andra sjukdomsorsaker måste vanligen tillkomma.

Långt oftare än genom direkt lekamlig brist uppkomma sjukdomar genom den öfveransträngning eller den nedtryckta sinnesstämning, som kampen för tillvaron medför. Öfveransträngning är dock i vår tid ofta endast en följd af självskapade och alltför stora behof för tillvaron. Om vi lefde så enkelt, som man *kan* göra, skulle vi för kroppens uppehälle ej behöfva mycket och ej heller därför behöfva arbeta så mycket. Att så är förhållandet, skola vi lätt finna, om vi tänka på andra tider eller andra folk. Våra förfäder måste t. ex., såsom bekant, lefva i långt enklare förhållanden än vi, och dock befunno de sig lika väl som vi eller ännu bättre i kroppsligt hänseende. För 200 år sedan visste t. ex. ingen här i landet om kaffe, hvilket nu finnes och anses nödvändigt äfven i den simplaste koja; tobak, de flesta slags spritdrycker och många njutningsmedel voro äfven förr obekanta för vårt folk. Anställa vi vidare en jämförelse mellan bostäderna förr och nu, finna vi, att man kan nöja sig med mycket mindre än i våra dagar. Ja, en jämförelse mellan de obemedlades bostäder hos oss och den stora massans boningar i många andra länder nu visar, huru behofven växa. Jämför man t. ex. vår allmoges ofta prydliga hus den dag, som i dag är, med t. ex. den nuvarande ryska landtbefolkningens, så finner man, att vår allmoges hus äro betydligt prydligare och bekvämare inredda. Ännu större blir skillnaden, om en dylik jämförelse anställes mellan de förras och t. ex. lappars, samojeders, nomaders eller negrers enkla hyddor. En jämförelse med afseende på klädedräkten mellan olika nationer och olika samhällsklasser visar äfven, att hos oss jämförelsevis lyx och öfverflöd i dessa hänseenden öfverallt göra sig gällande.

Vi äro — som sagdt — ej nöjda med de *nödvändiga* behofvens tillfredsställande. Somliga sträfva efter rikedomar för att få lyx, andra däremot för att få makt och ära, andra åter för att få nöjen och förströelser, njutningar i vällust. Såsom regel gäller emellertid, att ju större behofven äro, desto större ansträngning fordras för att tillfredsställa desamma. Härtill tages då ej blott kropps- utan äfven själsarbete betydligt i anspråk. Tillkomma så under detta ansträngda arbete sorger, missräkningar och dylikt, så alstras nedstämdhet i lynnet. En naturlig följd däraf blir, att krafterna aftaga, både de lekamliga och de andliga. — Missräkningarna under lifvets strider äro af allehanda slag; man sträfvar t. ex. efter en plats, men lyckas ej erhålla densamma; man söker ett rikt gifte, men får ett fattigt; man samlar en förmögenhet, men förlorar den.

Sammanhanget mellan själ och kropp är närmare, än hvad man i allmänhet föreställer sig, hvilket förklarar, att nedstämning i lynnet och sinnet verkar fysisk svaghet och sålunda ofta blir en orsak till sjukdomar af allehanda slag.

Vår kamp för tillvaron är emellertid ej blott en kamp mot den döda naturen och för existensvillkoren. Den är ofta, om än mera tillfälligtvis, också en kamp mot den lefvande naturen. Jag bortser nu från kampen människor emellan. Den är vanligen en konkurrensens kamp och sålunda en kamp för existensvillkoren i vanlig mening. Den kan dock vara äfven af mångahanda andra slag. Vi hafva emellertid ock en kamp mot den *lägre* lefvande naturen. Förr måste människor ofta strida för lifvet mot »vilda djur». Den kampen förkommer nu icke ofta. Men långt farligare är den kamp, vi ständigt måste föra mot de vida lägre, för obeväpnadt öga osynliga organismer, som alltid omgifva oss och af hvilka en del kallas bakterier. De flesta dödsfall bero därpå, att människokroppen i striden mot dessa för oss osynliga varelser är den svagare och dukar under. Våra vanligaste sjukdomar, såsom snufva, hosta, halsfluss, skrofler, lungsot, influensa och alla s. k. farsoter, förorsakas af bakterier.

Dessa fiender omgifva oss ständigt. Men hvarför duka då endast somliga af oss under i striden mot dem? Detta är en fråga, som man helt naturligt gör sig. Alla inandas vi troligen t. ex. tuberkelbaciller, men endast vissa personer angripas af lungsot. Man säger då, att dessa personer voro mottagliga för smittan, medan de öfriga äro oemottagliga därför. Oemottaglighet för smitta förutsätter antingen en naturlig (medfödd) eller en förvärfvad styrka, som gör, att organismen kan bestå i striden och öfvervinna bakterierna. Ty när sådana inkomma i vår kropp, uppstår alltid en strid emot dem, en den högre organismens kamp mot den lägre. Den hos mången medfödda styrkan i denna strid är ännu oförklarad. Men den förvärfvade styrkan beror visserligen icke blott på en härdad kropp utan äfven på en stark och härdad själ, på ett lungt och frimodigt sinne. Farsoter blifva förhärjande bland en hungrande befolkning, hvarpå Ryssland förlidet år erbjöd ett välkändt exempel. Men farsoter angripa äfven de psykiskt nedsatta. Man hör t. ex. ofta det talesättet: »Han (eller hon) har sörjt sig till lungsot». Häruti ligger också en sanning, ehuru lungsoten beror på en smitta, ty genom sorgen nedsättas krafterna, och organismen kan ej längre göra motstånd mot bakteriernas inverkan, utan dukar under i striden. Här är sålunda ett vittnes-

börd om, huru själen verkar på kroppen. Ja, man kan säga, att det beror ofantligt mycket på människan själf, om hon *vill* vara frisk eller sjuk, ja om hon *vill* lefva eller dö. Man har t. o. m. exempel på, att personer, som varit ledsna vid lifvet och önskat att snart få dö, småningom börjat tyna af och inom kort varit döda. — Ett exempel på motsatsen är följande. En vetenskapsman, som lefde i början af detta århundrade, berättade för mig — det är nu 25 år sedan — hurusom under åren, hvilka närmast föregingo Napoleon den stores störtande, dödligheten bland de hemmavarande gamle var långt mindre än vanligt. Men efter Napoleons fall tilltog den helt plötsligt, och de gamle dogo massvis. Det var liksom om de gamle — sade meddelaren — icke velat dö, innan de fått se utgången af Napoleons världsherravälde. — En annan intressant iakttagelse, som visar själens makt öfver kroppen, är, att i krigshärar efter bataljer såren bättre och fortare läkas på segrarens än på de besegrades sida. En tillfällig nedsättning af själens spänstighet genom ledsnad, grämelse, ånger, afund, hat etc. torde medverka mer till s. k. »förkylningar», än de fleste ana eller vilja tro på.

En viktig sak för oss att kunna bestå i kampen mot lifvets fiender är att äga inre harmoni både i kroppslig och andlig mening. En kropp kan vara svag, men dock harmonisk och därföre frisk. Men skall vår kropp förblifva frisk, måste däri äfven bo en harmonisk själ. En sådan vinnes genom vissheten, att man går rätta vägar och efter bästa sätt söker uppfylla lifvets plikter. Liksom en stat går under, om tvedräkt och oenighet råda mellan de olika samhällselementen, så går också den enskilda människan, som också är ett samhälle i smått, sin undergång till mötes, om ej harmoni råder inom henne.

Alltför ofta sakna dock vår tids människor denna inre harmoni. Ett lika påtagligt som sorgligt bevis därpå äro de alltmer tilltagande självmorden. Särskildt tyckas dessa numera vara tal-rikare i vårt land än i de flesta öfriga länder. För 100 år sedan uppgingo självmorden i Sverige till 2,5 på 100,000 invånare, men sista årtiondet har siffran, som oafbrutet vuxit under det gångna århundradet, nått upp till nära 11, d. v. s. till mer än 4 gånger så mycket. Samtidigt har i vårt forna broderland Finland själfmorden vuxit från 1,65 till 3,50, sålunda dock blott fördubblats, och äro de ännu där blott en tredjedel mot hos oss i proportion till befolkningen. I protestantiska länder äro självmorden flera än i de katolska. Italien har blott 5 på 100,000 invånare. Det katol-

ska och mycket fattiga Irland visar ett ringa antal självmord. Häraf, likasom af annat, framgår, att orsaken till självmord icke är en låg ståndpunkt i kultur och andligt hänseende, ej heller egentlig fattigdom d. ä. verklig brist eller nöd; snarare tvärtom. Bland den obildade och allra fattigaste befolkningen äro självmord jämförelsevis undantag. Men en förfinad kultur och missräkningar, såsom då man t. ex. från en bättre ställning kommer till en sämre, leda ofta till självmord. Oförmågan att bära missräkningar och andra sorger, d. v. s. en viss fysisk och psykisk svaghet, i förening med otro rörande evigheten hos de högre stånden, torde vara egentliga förklaringen till de bland vårt folk nu så talrika självmorden. Botemedlet häremot måste sökas i en mera för både kropp och själ härdande uppfostran än den, som nu är vanlig, och i otrons bekämpande.

Till sist nu blott ett kort angifvande af de viktigaste inre och yttre villkoren för vår hälsa. De *inre* äro: 1) nödiga fysiska kroppskrafter (erhållna genom födelse af friska föräldrar och en sund uppfostran); 2) nödig andlig kraft (erhållen genom sund uppfostran, goda vanor och religiös tro); 3) inre jämvikt (lekamlig och andlig). — De *yttre* villkoren äro: 1) nödiga existensmedel i kampen för tillvaron; 2) frihet från smittor, synnerligen sådana, som komma från andra sjuka personer; 3) frihet från inre och yttre skador (vållade genom olyckshändelser, öfveransträngningar m. m.), hvilka ofta kunna gifva anledning eller upphof till sjukdomar, ehuru de icke i och för sig äro sjukdomar.

Själsintrycks inflytande under sjukdom.

Föredrag hållet i »Norsk forening for sundhedspleie» af med. d:r H. J. Vetlesen.

II.

Låt oss så öfvergå till, hvad vi bruka kalla *allmänsjukdomar*, och t. ex. börja med hvilka *febersjukdomar* som helst. Liksom vi måste medgifva, att ett enkelt sinnesintryck i och för sig kan vara nog att *framkalla* feber, d. ä. höja kroppstemperaturen och medföra därmed förbundna funktionsförändringar och illamående, så är det ännu mera påtagligt, och det för både lärd och olärd, att ett sinnesintryck af obehaglig, skräckinjagande eller nedslående art rätt ofta *förvärrar en allaredan utbruten feber*. För läkaren är detta en mycket vanlig iakttagelse. Han kommer till en patient, som han kanske samma dag eller dagen förut funnit rätt kry med blott helt ringa feber, och finner honom uppjagad, orolig, het, med hufvudvärk och blossande kinder; termometern visar en temperaturförhöjning, som han efter en noggrann organundersökning och af alla

tecken för öfrigt icke kan förklara. Så examinerar han och får mycket riktigt fram, att patienten fått ett sorgligt eller upprörande meddelande, haft något husligt bekymmer o. s. v. Sådana fall kunna jämförelsevis ofta iakttagas under *barnsäng,* då kvinnan synes vara särdeles disponerad för att vid de minsta sinnesintryck blifva uppjagad och altererad. Då nu barnsängen, om den än i strängaste mening icke är någon »*sjukdom*» och sålunda kunde synas ej höra hit, dock lätt gifver anledning till sjukdomsfall och af omgifningen för öfrigt gärna omfattas med mera bekymmer och oro än månget sjukläger, så är det icke utan intresse att äfven här aktgifva på, hvad som kan störa det lugna förloppet.

Jag blef en gång sent på aftonen hämtad $^1/_2$ mil ut på landet till en barnsängskvinna. Hennes nedkomst hade skett en vecka förut, och allt hade hittills förlupit fullkomligt normalt, men det hette nu, att hon fått rysningar och stark feber. Detta visade sig också vara fallet. Där voro alla febertecken, ängslan och oro. Jag fann emellertid intet, som kunde förklara febern, men antog det vara någon sinnesrörelse, hvarom jag emellertid icke fick upplysning på stället. Patienten lät lugna sig, då hon hörde, att ingen fara var, och nästa dag var allt åter i god ordning. Jag fick nu den upplysningen, att grunden till gårdagens feberscen låg däri, att en »gesäll» hade kommit in i köket bredvid barnsängskvinnans rum, och då hon var ensam hemma med en jungfru, hade hon häraf blifvit våldsamt förskräckt.

Jag hade 1886 behandlat en ung fru för en oroväckande barnsängsfeber, efter hvilken hon emellertid fullständigt tillfrisknade. Vid hennes andra barnsäng 2 år senare gick allt fullkomligt normalt till in på 3:e dagen. Jag blef då hämtad på grund af uppkomna febersymptom, som patienten själf förklarade ha uppstått plötsligt, då hon blef mycket orolig efter att ha fått fatt i ett stycke flanell, hvilket hon igenkände såsom ett, hvilket blifvit användt vid den förra barnsängen. Ängslan och febern följde omedelbart efter hvarandra, ehuru tygstycket strax lades undan utan att komma till användning. Febern försvann emellertid icke, utan höll sig på en moderat höjd (temp. 38,2—38,6) äfven de följande dagarna, hvarjämte där uppträdde *smärtor samt ömhet i underlifvet,* som varade väl en vecka.

Jag har med dessa exempel icke velat påstå, att vederbörande på grund af de mottagna sinnesintrycken ådragit sig en *verklig barnsängsfeber,* såsom vi i strängaste mening uppfatta denna sjukdom, nämligen som en infektionssjukdom, betingad genom inträngandet i organismen af vissa bestämda mikrober eller bakterier. I det första af de meddelade fallen tror jag nämligen icke, att frågan var härom, ty jag vill framhålla, att det är en stor skillnad mellan feber i barnsängen och verklig *barnsängsfeber.* I det andra fallet däremot torde möjligen finnas hållpunkter för det antagandet, att en lätt och lokalt begränsad form af barnsängssmitta verkligen ägt rum. Jag vågar dock, som sagdt, icke påstå något bestämdt härom. Men jag vill icke desto mindre inlåta mig på spörsmålet i dess allmänlighet, då det både har sitt stora intresse och i verkligheten har en betydlig räckvidd.

Är det således tänkbart, att en individ blott och bart genom ett sinnesintryck kan ådraga sig en sjukdom beroende på smitta, som han

annars skulle gått fri ifrån? Är det tänkbart i allmänhet, så är det ännu mera tänkbart i fråga om en barnsängskvinna, som i många afseenden är att likställa med en redan sjuk.

Ja, jag tror, att det icke blott är tänkbart, utan att det också faktiskt sker. Må vi föreställa oss, huru det öfver hufvud tillgår, när en smittosjukdom skall bryta in i en människas organism! Sjukdomsgiftet, som vi efter vår tids vetande i de flesta fall antaga vara ett eller annat slags mikrober, är, för att kunna slå rot d. v. s. framkalla sjukdom och därefter anställa sin ödeläggelse, beroende af två ting. Det ena är vederbörandes disposition eller mottaglighet, som antingen kan på förhand vara gifven eller vara olika på olika tider. Jordmånens beskaffenhet betyder lika mycket som själfva sädeskornet. Det hjälper icke att så ut ens det kraftigaste frö på allfarväg eller på stenig grund. Men nu är det högst sannolikt och rimligt, att sinnets, det själsligas tillstånd hörer till de faktorer, som göra jordmånen i mig mer eller mindre skickad för utsäde af sjukdomsfrön. Själsliga intryck, som försvaga eller förlama min kraft, göra jordmånen gynnsammare för uppspirandet af sjukdomsfrön, liksom omvändt får antagas, att glada, uppmuntrande intryck låta sjukdomsfröna falla maktlösa såsom på en stengrund.

Det andra, hvaraf sjukdomsgiftet är beroende för att kunna anställa någon ödeläggelse, är den strid, det strax vid sitt inträngande i organismen, således vid sitt försök att gro, får med dennas egna celler. Dessa stå på post mot de inträngande bakterierna, börja en häftig strid med dem, förtära dem med hull och hår och gifva först då vika, när fienden är dem för stark eller för öfverlägsen i antal — och så uppstår sjukdomen. Det kommer således an på, att kroppens egna celler äro så starka, så öfverlägsna som möjligt — då skola sjukdomsbakterierna bita i gräset, och någon sjukdom uppstår icke, eller den sjukdom, som börjat, upphör. Nu synes det icke kunna vara tvifvel om, att äfven nerverna ha med denna sak att göra såsom med så mycket annat. Nerverna kommendera på ett eller annat sätt cellerna i deras vakttjänst och i deras strid. Själsintryck, som verka genom nerverna, komma därigenom att få inflytande på stridens utgång. Nedstämmande, försvagande intryck skola göra nervkommandot och därigenom cellernas kamp matt och svag, så att fienden behåller slagfältet. Omvändt skola uppmuntrande, glada intryck verka som en krigsfanfar, sporrande till ett kraftigt försvar med segern såsom lön.

Hållpunkter saknas icke för, att så verkligen tillgår, och jag är icke ensam om att antaga, att t. ex. verklig barnsängsfeber af elakartad beskaffenhet på nämnda sätt kan vara betingad af en olycklig själslig inverkan hos barnsängskvinnan. Det är ju icke heller mera otroligt här, än det är t. ex. vid kolera, där man ju med säkerhet antager, att sjukdomens upptagande i hög grad gynnas genom epidemifruktan, den ångest man går i för att blifva angripen.

Jag har ett litet exempel på, hvad ett själsintryck af uppmuntrande art kan uträtta just under en sjukdoms första inträngande i och anfall på organismen. Jag vågar icke säga, om det rörer en smittosjukdom eller icke, och fallet är i verkligheten ganska hvardagligt, men ändock rätt karaktäristiskt. Det är mig dessutom meddeladt af en särdeles på-

litlig och intelligent iakttagare. Han berättade, att han som yngre man en dag blef angripen af ett svårt illamående med feber, fullständig oförmåga att arbeta, vanmakt och stark känsla af sjukdom, sådan som gärna föregår en större, allvarligare sjukdom. Han lämnade sitt arbete och gick hem för att lägga sig till sängs och tyckte, att han blott kunde släpa sig fram. Då han passerade gården i sitt hem och skulle begifva sig upp på sitt rum, kastades ett fönster upp, och en röst från en släkting, hos hvilken han bodde, sporde honom, om han ville följa med på teatern. Han blef alldeles förbryllad; förslaget syntes honom icke blott omöjligt, utan rent af löjligt, men — i sin förvirring svarade han »ja», och där stod han. Med sin något blyga natur tyckte han nu, att det var ogörligt föregifva, att han var sjuk, och trots den vånda, hvari han kände sig, lät han sig viljelös dragas med. Han gick alltså på teatern, började småningom att följa med handlingens gång i pjesen, log först litet, sedan allt mer och mer, och då föreställningen var slut, hade han icke blott haft mycket roligt, utan hvarje spår till sjukdom var såsom bortblåst. Han har sedan aldrig kunnat glömma denna underkur.

Ludvig Holberg blef på en af sina resor sjuk af »feber», sannolikt frossa, och låg i Genua så svårt angripen, att han trodde, han aldrig skulle repa sig mer; men — som han själf uttrycker sig — han »satte ett hårdt hjärta emot sjukdomen» och begaf sig till Rom, stannade där en hel vinter, ständigt med sin feber i kroppen, gick så, för att skaka den af sig, till fots öfver Apenninerna och Alperna till Paris, men lyckades icke att blifva frisk. Han drog då vidare till Amsterdam, och hvad som icke hade lyckats honom hittills, det lyckades honom i denna stad, i det att, såsom han själf berättar, febern med ens lämnade honom, då han en afton i en vänkrets fick njuta af god kvartettmusik. Holberg var nämligen en lidelsefull älskare af musik, spelade bra violin, men var i synnerhet en utmärkt flöjtspelare.

Det hänger, om jag ej missminner mig, i Dresdenergalleriet en mycket bekant tafla: Ganymedes, som bortföres af örnen. Den är onekligen mycket realistisk, men på samma gång så harmlöst naturlig och så slående komisk, att den omöjligen kan väcka förargelse. Ganymedes' ångest står icke blott målad i hans ansikte, utan det händer honom det mänskliga, som har händt så många, när skräcken kommer plötsligt. Man har sett detsamma under sjukdom och med en utomordentligt välgörande effekt. Vid *njursjukdom med vattusot* eller vid den s. k. *bukvattusoten,* där *urindrifvande* medel spela en framstående roll i behandlingen, har det händt, att en plötslig skräck verkat, hvad man med de mest olikartade medikamenter förgäfves har eftersträfvat.

En engelsk läkare berättar om en sjöman med bukvattusot, som från en skeppsrå föll öfver bord. Han blef lyckligt uppfiskad igen och hade ingen skada lidit, men, som han själf sade, han höll på att dö af skräck, och så snart han kom upp, aflämnade han en gallon (4 à 5 liter) urin eller mera, och därmed var hans sjukdom kurerad. En annan engelsk läkare berättar om en 19-årig kvinna, som led af bukvattusot och hade användt de vanliga medlen häremot utan nytta. Vid en läkarekonferens beslöts då, att en operation (tappning) utan dröjs-

mål skulle företagas. Patienten motsatte sig detta under den största ångest; följden blef en massvis afsöndring af urin; efter få dagars förlopp var sjukdomen fullständigt häfd.

Det finnes ett lidande, hvars förbindelse med nervsystemet man i allmänhet icke tänker på, i det man snarare antager, att det är en blodsjukdom, sannolikt härrörande från brist på frisk växtföda — den bekanta *skörbjuggen.* Men här visar det sig, att intet mera befordrar en olycklig utgång af sjukdomen än modlöshet, brist på viljekraft och sysslolöshet för tankarna och händerna. Mången polarexpedition har af denna orsak gått under, och mången blifvit räddad, där ledaren varit en behjärtad och energisk man, som förstått att hålla modet och humöret uppe hos sitt folk. Det berättas, att skörbjugg en gång under en belägring rasade fruktansvärdt i prinsens af Oranien här; modlöshet och förtviflan utbredde sig rundt om, enär alla medel förgäfves blifvit brukade. Då kallade prinsen läkarne till sig, gaf dem 3 små flaskor med medicin, en kvantitet, som icke var tillräcklig för 2 personer, och tillsade dem kungöra, att denna medicin var kommen direkt från prinsen, och att den var så stark, att 3 eller 4 droppar voro tillräckliga för att meddela en hel gallon (4 à 5 liter) vatten absolut läkande kraft. Medicinen blef utdelad; blott läkarne, icke ens officerarne, hade reda på den använda listen. Resultatet var öfverraskande. Det kom nytt lif och nytt hopp öfver trupperna; rapporter om återställd hälsa afgåfvos snart; personer, som under en hel månad icke kunnat röra sina lemmar, gingo efter ett par dagar raska och friska omkring; öfverallt prisades undermedicinen från den älskade prinsen.

Månne vi icke kunna se just detsamma som här i fråga om ett stort antal sjukdomar? Läkaren ser ofta patienter dö, om hvilka han ville säga, att de bort kunna lefva, om de blott icke så hopplöst kastat all tro och all viljeenergi öfver bord. Stundom är det, som om de i stilla undergifvenhet, motståndslöst och lydigt doge, emedan man under sorgen, under förberedelserna till döden oförsiktigt har knäckt hoppet hos dem och kanske äfven lusten till lifvet. Huru ofta har det icke äfven omvändt inträffat, att läkaren uppgifvit en sjuk, medan denne lugnt svarat: »Jag dör icke denna gång», och han har fått rätt! Hoppet, viljekraften, kärleken till lifvet, jag hade så när sagt trotset mot döden kämpar en kamp, som uppehåller lifsgnistan och förer den sjuke öfver klippan. Det ligger en grad af sanning i det gamla ordet: »Den som icke *vill* dö, *kan* icke heller dö». Vi må ihågkomma, huru litet det mången gång är, som skiljer mellan lif och död. På tröskeln dem emellan fladdrar lifslågan och vill slockna; den kan släckas genom en liten pust, men den kan också få ny näring, lefva upp och återigen lysa klart. (Forts.)

Hvad skola vi göra för våra tänder?

Kort rådgifvare för gammal och ung
af d:r Eduard Fetscherin, tandläkare i Bern.

Inledning.

I stället för ett längre förord skall här i korthet angifvas ändamålet med följande rader, nämligen att på ett enkelt och lättfattligt sätt gifva svar på ett antal frågor, hvilka dagligen framställas till tandläkaren, och hvilka nästan alla låta sammanfatta sig i den ena viktiga frågan: Hvad skola vi göra för våra tänder?

Mjölktänderna.

Så kallas de första tänder, människan får. De bryta vanligen fram under perioden mellan 6:te och 30:de lefnadsmånaden. De förorsaka vid sin uppkomst ofta smärtor för barnet, hufvudsakligen af lokal natur. Däremot är det oriktigt att antaga dem vara orsaken till alla dessa sjukdomar, såsom diarré, kramp, matleda etc., hvilka barn under den första tandbildningen ofta äro underkastade af helt andra orsaker.

I det 6:te lefnadsåret börja de 20 mjölktänderna att småningom lossna. På dem följa

De kvarblifvande tänderna.

Dessa, som äro bestämda att brukas en ojämförligt längre tid, äro sina föregångare öfverlägsna till form och antal. De äro större och kraftigare byggda. Först af de 32 kvarblifvande tänderna framkomma de första stora kind- eller oxeltänderna; på dem följa framtänderna, därefter komma de små oxel- och hörntänderna och slutligen de 2 à 3 stora kindtänderna. Den 3:dje stora oxeltanden (vanligen kallad vishetstanden) framkommer sällan före 18:de och ofta icke före 30:de lefnadsåret. Medan genombrottet af de 30 andra tänderna icke är förenadt med några smärtor, framkallas icke sällan sådana, ja ofta äfven en betydlig rubbning i det allmänna tillståndet genom vishetstandens framträdande.

Tändernas nytta och ändamål.

Tänderna ha att fylla en trefaldig uppgift. De äro 1) till att bita och tugga med, 2) till att underlätta talförmågan och 3) till prydnad. Med dåliga eller blott få tänder utföres den första delen af näringsprocessen, matens söndertuggning, endast ofullständigt och otillfredsställande; förr eller senare uppstå nästan nödvändigt magplågor, då en större uppgift ställes på magen, än han kan lösa. Äfvenså är det säkert, att talet genom förlusten af enstaka tänder, i synnerhet framtänderna, blir otydligare, och slutligen är det ett obestridt sakförhållande, att det vackraste ansikte vanställes genom illa skötta och bristfälliga tänder.

Faror, för hvilka tänderna äro utsatta.

Här närma vi oss nu mera besvarandet af den fråga, rubriken till denna uppsats innehåller. Men denna del däraf skall säga oss, hvad vi *icke* skola göra med våra tänder.

För bättre öfversikts skull indela vi de olika faror, för hvilka tänderna äro utsatta, i särskilda afdelningar. Dessa faror äro: a) Hopning af matrester på och mellan tänderna på grund af de därigenom uppstående förruttnelseprodukterna; mera obehaglig än skadlig är den af de föruttnande matresterna framkallade lukten ur munnen. b) Mycket förtärande af socker och andra sötsaker på grund af de däraf uppstående syrorna, hvilka angripa emaljen. c) Nötknäckning, afbitning af trådar och fingernaglar m. m. dyl. Af dylika manipulationer måste följden blifva, att, om också icke tänderna brytas af, emaljen dock spricker sönder. d) Tandsten (oriktigt äfven vinsten kallad). Denna bildas af olika kemiska substanser, som förekomma i saliven. Den afsätter sig företrädesvis på yttre sidan af de öfre stora kindtänderna och på de nedre framtänderna, framför allt på deras innersida, desslikes på alla kindtänder, som af någon orsak icke blifvit använda på en tid. Tandstenen skjuter tillbaka tandköttet alltmer och verkar så käkens gradvisa försvinnande, hvilket slutligen har till följd, att tänderna alldeles lossna. Detta är den synbara följden. En annan, mera för luktorganet märkbar följd af hopandet af tandsten är den, att dess ojämna yta erbjuder ett gynnsamt fält för aflagring af snyltgäster och matrester. e) Den gröna beläggningen, som hufvudsakligen träffas på tänderna hos barn. Denna beläggning bildas, som man antager, af munslem och förekommer nästan blott på de öfre framtändernas framsida. Dess inflytande på tänderna består däri, att den uppmjukar emaljen och gör den emottaglig för inflytande af syror.

Tandvärk.

Dess orsaker äro talrika. Om en tand blir ihålig, retas nerven och blodkärlen i dess inre, och en inflammation uppstår. Behandlas icke denna i tid på rätt sätt, kan däraf uppkomma en inflammation i tandrotshinnan. En sådan kan äfven framkallas af ett slag på tänderna. Orenlighet, stark aflagring af tandsten, skarpkantade lämningar af tänder framkalla inflammationer i tandköttet. Alla dessa inflammationer äro förenade med smärtor. Vidare är en förkylning i stånd att förorsaka smärtor äfven i de skenbart bästa tänder. Metall, i form af guld- eller amalgamfyllningar i nervens närhet, låter såsom en god värmeledare nerven allt för fort känna de olika temperaturerna hos mat och dryck och blir sålunda farlig.

Sättet att häfva tandvärk.

Vi anföra här först de vanligaste medlen att häfva tandvärk och skola då inlåta oss på några frågor, hvilkas besvarande af flere orsaker synes oss vara af vikt. Till de mest förekommande medlen mot tandvärk räkna vi tandfyllningarna, tändernas utdragande, nervernas bedöfvande eller dödande och slutligen tappning af blod ur tandköttet.

Fyllningar (plomberingar) skulle, om möjligt, alltid göras. Som fyllningsmaterial nyttjar man guld, amalgam (kvicksilfver med guld, silfver, tenn o. a. m.) eller cement. Valet mellan det ena eller andra beror alldeles på den ifrågavarande tandens tillstånd och läge. Är den så dålig, att en fyllning icke erbjuder någon garanti för längre hållbar-

het, bör tanden genast utdragas. Men om en patient icke kan besluta sig för tandens utdragning, så må man gripa till nervens döfvande eller dödande. Men det senare bör blott utföras af sakkunniga. Patienten må icke i första rummet vända sig till någon gammal tant eller s. k. »fru» för att dock till slut hamna i händerna på den grymma tandläkaren, som måste frånkänna den plågade tanden rättigheten att existera och söka att i godt skick återställa det af skarpa mixturer fördärfvade tandköttet.

I många fall, t. ex. vid inflammation i tandrotshinnan, är det ofta nog med en duktig blodtappning ur tandköttet för att stilla plågorna. Detta bör dock ske med den största försiktighet, och operationens utförande tillkommer sakkunniga.

Med anslutning till det föregående må ännu några punkter i korthet omnämnas, rörande hvilka tandläkaren så ofta tillfrågas.

Det gäller framför allt frågan: *Böra ögontänder (hörntänder i öfverkäken) utdragas eller icke?* Vi svara därpå: Ja, naturligtvis! Sitt namn ha de att tacka den omständigheten för, att de i käken sitta omedelbart under ögonen; i annan förbindelse med ögonen stå de icke. Ej mindre utbredd och oriktig är den åsikten, att man icke bör utdraga tänder, vid hvilka en svullnad finnes. Här må blott anmärkas, att svullnaden tvärtom mången gång icke försvinner förrän efter tandens utdragning.

En annan punkt, beträffande hvilken olika åsikter råda hos allmänheten, är den, om mjölktänder skola utdragas, ifall de äro ihåliga. Härpå svaras, att det bör ske, om tänderna i fråga förorsaka smärtor, och dessa icke kunna stillas vare sig genom fyllning eller inläggning af vadd m. m. Men i allmänhet skall man så länge som möjligt låta mjölktänderna sitta kvar, då de ha stort inflytande på de efterföljande tändernas ställning, och därföre genom deras noggranna rengöring två gånger dagligen skydda dem för tandröta. Men om sådan dock inträffar, böra mjölktänderna plomberas med cement eller amalgam, innan tandvärk inträder.

Mindre viktig är den frågan, om *rökning* skadar tänderna, hvilket jag — ehuru icke-rökare — måste förneka. Absolut fördömas »*universalmedel mot tandvärk*». Sådana må man energiskt tillbakavisa. Deras beprisande i tidningarna etc. kan blott bero på okunnighet eller svindel.

Tändernas vidmakthållande.

Här lyder det första budet: *håll tänderna rena!* En hvar någorlunda renlig människa anser det självklart, att hon dagligen skall tvätta sitt ansikte och sina händer, och mången går icke ut på morgonen utan spegelblanka skor på sina fötter. Huru kommer det sig då, att det finnes så många till utseendet för öfrigt ytterst renliga människor både bland bildade och mindre bildade, bland gamla och unga, hvilka icke kunna hålla sin mun ren i ordets sanna bemärkelse? Jo, helt enkelt af bekvämlighetsskäl.

Men hvarmed skola vi göra våra tänder rena?

Man använde en borste, som är medelhård och icke för grof, så att man kan komma fram med den öfverallt. Därtill är att rekommen-

dera ett godt tandpulver, finkornigt och syreförstörande, eller en lika verkande tandtvål. Man köpe icke det första bästa, i stora reklamer utskrikna tandpulver. Äfven på detta område finnes det industiriddare, hvilka äro slafvar för en omåttlig vinningslystnad och icke göra sig något samvete af att prisa pulver och tvålar, hvilka väl gifva tänderna ett vackert utseende för en tid, men efter ett längre bruk angripa och förstöra dem i grund. På samma sätt verka kol och cigarraska, hvilka länge kunde glädja sig åt stor popularitet såsom reningsmedel. Men vi varna för att använda dem, då de afslipa emaljen. Kolet fäster sig dessutom under tandköttet, så att en ful, mörk rand uppkommer vid tandhalsen.

Borsten använde man på så sätt, att man stryker med den, *icke horisontalt* öfver tandraden, utan uppifrån ned och tvärtom, så att borsten kunna komma mellan tänderna och aflägsna där sittande matrester. Äfven barn böra hållas till att borsta sina tänder, ty — som det heter — »hvad man vänjer sig vid som barn, det låter man ej af, när man gammal varder». Tänderna böra rengöras minst en gång om dagen; vill man vara mycket renlig, gör man det efter hvarje måltid. Det händer ibland, att tandköttet lätt blöder vid tändernas rengörande, hvilket kommer mången att upphöra med att vidare använda borste. Men det gör man orätt i, ty just omsorgsfull borstning (med en mjuk borste) är ofta nog för att reparera det onda. Skulle detta verkligen vara svårt, må man skaffa sig ett lämpligt munvatten.

Men trots all försiktighet och omtanke i afseende på rengöringen förekommer det ännu alltid, att tänder blifva anstuckna och ihåliga. I början har man härom icke en aning och märker skadan ofta först, när den är för stor och oläkbar. Man låte därföre grundligt undersöka sin tuggapparat efter vissa mellantider d. v. s. *minst en gång om året* samt genast reparera förhandenvarande skador.

Att göra det innebär en trefaldig besparing: af plågor, af tid och af penningar. Ju förr en sjuk tand kommer under behandling, desto mindre blifva plågorna eller behöfver man frukta sådana vid utborrningen. Ängslan för plågor är vanligen ingenting annat än ett dåligt samvete. Man vet med sig, att något skulle ha skett, och att det har uteblifvit; däraf fruktan för, att tanden nu måste utdragas. Om man icke för sällan visar tandläkaren sina tänder, riskerar man icke heller att nödgas underkasta dem många reparationer och besparar sig sålunda tid och på samma grund penningar.

(Den tyska tidskr. Hygieia.)

Kirurgerna och hjärnan.

I *North American Review* finnes en artikel af den ryktbare nevrologen, amerikanen HAMMOND, om de stora framsteg kirurgerna gjort med afseende å behandlingen af hjärnan. Denna ansågs mycket länge såsom ett *noli me tangere* (»farligt att röra»), och först för 24 år sedan började tvänne tyskar, FRITSCH och HITZIG, till hvilka snart anslöt sig engelsmannen FERRIER, studera hjärnan särskildt med hjälp af elektri-

citet. I korthet sagdt kommo de till det resultat, att hjärnan består af en främre, intellektuell del, däri de hitintills ej kunnat påvisa underafdelningar; därnäst en mellersta del, rörelsens, och slutligen en bakre del, känslornas.

I dessa båda senare afdelningar hafva de funnit talrika underafdelningar, af hvilka hvar och en motsvarar en bestämd funktion. I hjärnans rörelseafdelning har man funnit dylika bestämda underafdelningar, »barkcentra», hvilka representera rörelsen i arm, ben, öra, mage o. s. v. Och detsamma är fallet i känslo-afdelningen. Då fysiologerna påvisat detta, började läkarne taga sig af saken, ty läkarevetenskapen hade redan uppställt den satsen, att mycket lokaliserade symptomer i vissa sjukdomar stodo i samband med lokalsjukdomar i hjärnan. Experimenterna hade nu stadfäst detta, och man kom således till det resultat, att då det af skäl, som det skulle vara alldeles för vidlyftigt att här förklara, visade sig, att en dylik sjukdom hade sitt upphof i hjärnan, så var man äfven i stånd att säga *hvar* i hjärnan. Med andra ord, sjukdomen berättar själf, hvilken del af hjärnan som är skadad, och på detta sätt föddes hjärnans kirurgi. Ett par exempel torde bäst belysa hvad det gäller. — Det är Hammond som berättar.

En man hade genom ett olycksfall blifvit lidande af afasi (mållöshet). Genom tecken och några få ord, som han kunde säga, erfor man, att för flere månader sedan någon del af ett maskineri slagit honom på vänstra sidan af hufvudet, och han pekade just på det ställe, där i hjärnans rörelse-afdelning centrum för tungan befinner sig. Från det ögonblick, då han erhöll slaget, kunde han endast tala några få ord, ehuru han kunde upprepa, men genast återigen glömde ord, som man föresade honom. Frågade man honom, hvar han var född, blef han mycket upphetsad, gestikulerade häftigt, och på pannan framträdde stora svettdroppar. Hammond föreslog att trepanera honom, emedan han ansåg sannolikt, att en benskärfva tryckte på den ifrågavarande delen af hjärnan och hindrade densamma ifrån att verka normalt. Operationen företogs några dagar därefter och patienten blef bedöfvad med eter. Man upptäckte, att den inre ytan af hjärnskålen brustit och att mycket riktigt en skärfva tryckte på en del af tungcentern. Skärfvan aflägsnades, och då patienten vaknade, kunde han tala obehindradt.

Detta låter mirakulöst, men det är ej det enda fallet af denna art. Äfven epilepsi (fallandesot) härleder sig ofta ifrån en mycket lokaliserad hjärnskada, och man har äfven exempel på, att denna sjukdom behandlats på kirurgisk väg. Man förde till Hammond en liten flicka på 3—4 år, hvilken led af epilepsi och afasi. Hon hade varit alldeles normal, till dess hon vid två års ålder fallit från sköterskans arm och slagit vänstra sidan af hufvudet. Kort efter fick hon konvulsioner, och dessa upprepades ofta. På samma gång började hon tala mer och mer ofullkomligt och efter ett par månader alls icke. Barnet saknade för öfrigt icke intelligens och det förelåg ingen paralysi. Hammond fann fallet gynnsamt för kirurgisk behandling. Här fanns ingen fraktur af hjärnskålen; däremot hade hjärnmassan fastnat vid hjärnskålen, och det var förbundet med möda att lossa den lilla runda biten, som

togs ur hjärnskålen. Därefter fördes en sond mellan hjärnskålen och hjärnmassan för att lossa den senare från den förra. Konvulsionerna upphörde så småningom, och efter några veckor började barnet tala några ord. Ett år därefter skref barnets moder till Hammond, att spasmerna alldeles upphört och att barnet var så språksamt, att dess onkel på skämt sade, att man återigen borde föra det till läkaren för att få allt så, som det varit förut, emedan ett barn, som alls icke talade, vore bättre än ett, som talade för mycket.

Den kirurgiska behandlingen är dessutom användbar, där det gäller tumörer och blodutgjutningar. Man anser, att många patienter, hvilka under dylika förhållanden förr i tiden voro dömda till döden, nu skola kunna botas. Öfver hufvud taget är det slut med den gamla tron, att man ej finge röra vid hjärnan. Denna kan i självfva verket uthärda förvånande mycket. Författaren anför exempel på grufarbetare, kvilka under laddning fått spettet skjutet tvärs igenom hufvudet och dock kunnat lefva, ja, i vissa fall till och med utan svårare men efter skadan.

Slutligen tyckes det, som skulle hjärnkirurgien kunna komma att spela en roll vid behandlingen af idiotism och vid vissa andra hinder för mental utveckling. Man har med framgång trepanerat idioter för att vidga hjärnskålen och förskaffa hjärnan behöflig plats för utveckling. Hammond har utfört en dylik operation på en ung man, som efter att hafva varit i besittning af en medelgod intelligens så småningom blef imbecil (mindre vetande). Resultatet var högst tillfredsställande.

Om dylika resultater i våra dagar kunna uppnås, så får man dock ej glömma, hvad som gått förut och som möjliggjort desamma, speciellt införandet af den antiseptiska behandlingsmetoden, som gör all kirurgisk behandling jämförelsevis ofarlig, då i öfrigt förhållandena äro gynnsamma. (P. T.) *Whjlm.*

Brunnsrecept vid Rostocks källa 1779.

(Ur Wenersborgs Veckotidning N:o 36 samma år.)

Sjunges till en bekant melodi.

Stilla själ och roligt hjärta,
muntert sällskap utan tvång!
Intet gräl och ingen smärta
hindra får vårt glada språng.
Vänskap utan lånta miner,
högbet blott i tänkesätt,
lagom vatten, litet viner,
mat, som gör dig lindrigt mätt.

Vid vår källas lugna kanter
glömmom världens ras och gny;
lyckans haf med hala branter
långt ifrån vår synpunkt fly!
Bygg ej slott på luftens vingar,

yra ej fast du är ung.
Den ej storas nycker tvingar,
som är i sitt hjärta kung.

Bort hvad sinnet bryr och ängslar,
sköna ögon, göm er glans!
Lilla guden bär ej fängslar.
Tysta suckar byts i dans.
Du, som jorden tungsint dyrkar,
bada dig i källans mull;
kan du vandla den i fyrkar,
sen du själf af jord blir full.

Det har ej lyckats att utforska namnet på förf. af ofvanstående verser, men om någon af våra läsare kan upplysa därom, skall det offentliggöras. *G. F. B.*

Ett och annat om parfymer.

Som bekant förklara fysikerna både ljuset och ljudet som resultatet af ett visst antal svängningar. Samma teori har man sökt öfverföra på lukten. Liksom det är en viss släktskap mellan tonerna, är det också mellan dofterna. Många passa väl tillsammans och göra så att säga ett harmoniskt intryck på luktsinnet. Det finns »oktaver» af dofter liksom af toner.

Engelsmannen Piesse, som har utgifvit en serie böcker om »Parfymernas historia», deras kemi och framställningssätt, har uppställt en intressant »luktskala», deras viol svarar mot G, narciss mot F, jasmin mot C, verbena mot E, o. s. v. Likaså blanda sig heliotrop, vanilj, pommeransblommor och bittermandel lätt tillsammans och bilda grader af en och samma verkan. Citron, verbener och pommeransskal stå, så att säga, en oktav högre.

Parfymfabrikantens konst består just i kännedom om detta förhållande.

Man använder nämligen högst sällan en enkel parfym, utan nästan alltid en blandning. Det öfver hela världen så allmänt nyttjade luktvattnet »Eau de Cologne» beredes, när det är äkta, efter ofvan omtalade grundsatser och förlorar icke hastigt sin kraft; det består hufvudsakligen af bergamot-, citron-, enbärs- och rosmarinolja, i en så väl afvägd blandning, att luktsinnet icke förmår att särskilja de olika beståndsdelarna från hvarandra.

Med undantag af mysk, ambra och några andra ämnen, som tagas från djurriket, erhållas alla parfymer från plantor, hvilka innehålla välluktande, flyktiga oljor.

Intressant är den roll mysken spelar i parfymernas historia. Detta ämne hade fordom stort anseende som läkemedel. Senare använde man detsamma dels som parfym, dels som läkemedel, men nu har det kommit i misskredit icke blott hos läkarne, utan äfven hos damerna, hvilka bara de höra namnet hålla näsduken för ansiktet

och utstöta ett rop som tecken på afsky för mysk. De följa modet förstås, och modet säger, att mysk luktar illa, men de veta icke, att mysk ingår i så godt som alla de parfymer, man köper under de mest olika namn.

Utan mysk skulle näppeligen parfymfabrikanternas konst kunna existera. Det är just mysken, som ger de fina extrakterna deras hållbarhet; utan den skulle de mycket snart få dunsta ur näsduken. Det ingår mysk i Ylang Ylang, i essbouquet, jockeyklub, viol, nyslaget hö, o. a., men parfymfabrikanterna akta sig nog att tala om det för damerna.

Är det hälsosamt att använda parfymer? En underdoktor i förra århundradet, d:r Graham, var af den meningen, att de hade förmåga att förlänga lifvet. Han fabricerade en s. k. »himmelsk säng», som skulle ha den underbara egenskapen att bibringa människor ny lifskraft.

En amerikansk läkare från vår tid, d:r Ungerer, har äfven prisat parfymerna. Skulle man tro honom, så vore det mycket hälsosamt att begagna dem. Han påstår, att man genom att lefva sitt lif i en välluktande atmosfär kan undgå lungsjukdomar, och att lungsot kan hindras att utveckla sig vidare. Till stöd för sitt påstående anför han staden Grasse, denna Europas blomsterträdgård, hvarest lungsot är mycket sällsynt. Enligt hans mening skulle denna oemottaglighet bero på de välluktande ångor, som komma från de talrika parfymfabrikerna derstädes. — Det är också konstateradt, att bland arbetarne i Kölns parfymfabriker icke förekomma lungsjukdomar.

Men öfverdrifter äro alltid skadliga. Man må komma ihåg att missbruk af parfymer kan hafva svåra följder för nervsystemet.

Smärre meddelanden.

Sjukligheten inom Sverige under Juni var enligt till Eira från 77 orter lämnade uppgifter om 6,557 sjukdomsfall minskad. Af mässling voro anmälda 33, skarlakansfeber 478, difteri 203, nervfeber 74, kikhosta 276, ros 120, frossa 26, akut reumatism 307, halsfluss 904, akut magkatarr, gastrisk feber och feber af obestämd natur 376, akut tarminflammation och diarré 1,228, lung- och strupkatarr 1,789, lung- och lungsäcksinflammation 573, strypsjuka 14, rödsot 4, smittkoppor 8, fläckfeber 14 och influensa 120 fall.

Död af fluggift. En beklaglig olyckshändelse timade i Kaxås, Offerdal, den 5 dennes. En tva-årig son till skräddaren Mathias Nilsson därstädes hade praktiserat sig in i ett för tillfället icke bebodt rum, hvarest man på ett bord utsatt ett tefat med fluggift, som inköpts af en kringstrykande vagabond, och hvilket den lille gossen förtärde med den ödesdigra påföljd, att han, oaktadt begagnande af till buds stående medel, efter 8 timmar afled. (Sv. M.)

Kläder af glas. Man har redan förut i fabrikationen af glastråd kommit så långt, att glastråden hade fullkomligt samma elasticitet som växttråden och t. o. m. i flera hänseenden öfverträffade ull och silke. Men den har dock hittills ej förmått uttränga någon af dessa två, utan den har förblifvit hvad den från början var, en sevärd sällsynthet. Orsaken härtill tyckes vara den, att man ej förstod afpassa den nya uppfinningen efter de praktiska förhållandena; men nu synes en förändring förestå i detta hänseende.

Man tillverkar nu glastrådar så fina som $^1/_{100}$ eller $^1/_{1000}$ af en millimeter och tunnare än kokongtråden, som silkesmasken spinner. Man fabricerar glasväf nästan lika mjuk som siden, böjlig som ull och af större glanseffekt än ädla me-

taller. Glasflätningen är dessutom lättare att hålla ren än något annat ämne, emedan en sköljning med vatten är tillräcklig att rengöra den; den är oemottaglig för syror och blir därigenom ett brukbart material för kemikern, t. ex. vid filtrering. Och ytterligare två förtjänster har glasväfven: den fattar icke eld och den är en dålig värmeledare, så att den håller varmare än t. o. m. fårull(?). Det lätta, smidiga, mjuka och värmande, som naturen förenat i djurets päls, kommer en gång att eftergöras i det sköraste af alla ämnen, ja, mahända att öfverträffas af detsamma. Ämnet är jämförelsevis billigt, ett par manschetter kostar t. ex. 3: 75, en fruntimmerströja 40 kr. och fruntimmershattar från 15 till 45 kr. En tråd på omkring 166 kilometers längd väger endast ett lod och kostar 3: 40. Under dessa förhållanden är materialet i färd med att vinna utbredning inom vida kretsar. (H. T.)

Ett nytt medel mot kolera tror man sig hafva upptäckt, hvarom Elsasser Journal berättar. Af professor Roux i Pasteurs anstalt har konstaterats, att kolerabacillen dör i extrakt af maltgrodder. Bryggaren Lauth i Carcasonne har gjort försök med ett af maltgrodder framställdt té och med klister af detta té. De båda första sjuka voro två kvinnor, hvilkas tillstånd redan var betänkligt. Genast efter användandet af medlet upphörde uppkastningarna; de sjuka kände sig bättre och voro snart återställda. Af Lauth utdelades på några dagar 60,000 paket maltgrodder. Efter den dagen inträffade dagligen endast ett dödsfall af kolera, under det att vid utbrottet af epidemien antalet af dödsfall uppgick till nio om dagen.

Breflåda.

172. **P. P.** »Finnes det något medel mot lätt rodnande?» Ja, en större själens makt öfver kroppen! Sådan vinnes genom öfning. — Finnes det några minnen hos Eder, som bringa Er att blekna? Fråga spegeln. I så fall lär Eder att hastigt kasta med kraft tanken på dessa minnen, när Ni af någon anledning fruktar ett »lätt rodnande».

173. **En prenumerant.** »Är aseptin skadlig för hyn att använda till dagligt bruk i tvättvattnet?» — Svar: Nej!

174. **Amalia.** Visserligen kan det ena hafvandeskapet medföra obehag af andra slag än ett annat, då modern ju kan vara af olika beskaffenhet vid olika tider i sitt lif. Icke behöfver detta sålunda i och för sig gifva anledning till oro. Men låt en läkare eller erfaren barnmorska undersöka Eder.

175. **L. Å.** Tidigt grånande af håret beror antingen på en medfödd natur, som icke kan ändras, eller på ovanliga ansträngningar eller på sorger eller på misshushållning med kroppen på annat sätt. Alltså finnes ingen annan bot för de gråa håren än att antingen rycka ut dem eller ock — färga dem!

176. **K. T.** Såvidt vi veta är Brown-Sequards lifselixir hittills i vårt land icke pröfvadt annat än vid Djursätra hälsobrunn, där Hälsovännens utgifvare för närvarande gör rön med detsamma. Försöken äro ännu för få att kunna till sina resultat meddelas, men de uppmuntra till fortsättning, ehuru medlet här ställer sig dyrt.

177. **Oscar.** »Äro kalla bad (hafsbad) nyttiga eller skadliga för person behäftad med gikt?» — Mot *verklig* gikt (podager) kunna icke kalla bad tillrådas. Vid s. k. »giktvärk» (flygvärk, reumatism) *kunna* kalla bad med fördel användas, om *stark* uppvärmning före baden erhålles och försiktighet efter baden iakttages.

178. **Ekonom.** Röd näsa, framkallad genom frost, behandlas såsom andra frostskador med lindrigt sammandragande och hudretande medel: syror, alun, tannin, sprit och tinkturer. Medlen kunna varieras i oändlighet (se härom Hälsovännen 1891 sid. 59). Ni kan ju till en början försöka gnida eder näsa med citronsaft (citronskifvor) morgon och afton. Hjälper icke detta, så tag till 5% tannin- eller alunlösning, eller ock utspädd salpetersyra eller saltsyra, af hvilka tages 1 matsked till 1/2 eller 1 liter vatten. Hjälper ej detta, så tag till benzoë-tinktur eller jodsprit, mer eller mindre utspädda med vatten eller glycerin. — Härmed torde Ni ha medel nog att försöka under ett års tid, af hvilka de flesta kosta en obetydlighet.

En barnmorskebefattning

i Enköping sökes hos Hälsovårdsnämnden därstädes före den 1 instundande September.

Lön: f. n. 200 kr., framdeles 400 kr. för år. (G. 19017) (51)

En barnmorsketjänst

i Karlskoga socken, med hufvudsaklig tjänstgöring i Norra distriktet, kungöres härmed till ansökning ledig att tillträdas den 1 nästkommande Oktober. Löneförmåner: fri bostad i närheten af Granbergsdal, 350 kr. kontant samt 40 kr. i vedpengar pr år jemte 1 krona för hvarje förlossning, som betalas af dem som anlita barnmorskan. Ansökningar till denna befattning ställda till Karlskoga kommunalnämnd skola vara inlemnade till undertecknad, ordförande, före den 15 Augusti innevarande år.

Esphöjden, Granbergsdal 1 Juli 1893.

Eric Andersson,
Ordförande.

(77) (G. 19057)

Barnmorskebefattningen

i Hassle och Färe kommuner i Skaraborgs län är ledig att tillträda den 1 nästinstundande Augusti. Lön 200 kronor jämte bostad och vedbrand samt ersättning enligt taxa för till befattningen hörande åligganden.

Sökande hänvände sig med betyg etc. till Hassle kommunalnämnd under adress *Brodderud* pr Mariestad före den 15 nästkommande Juli.

Gustaf Johanson,
Ordförande i Hassle kommunalnämnd.

(72) (G. 17 725)

Ch. O. Werner

Kirurgisk Instrumentmakare och Bandagist

Stockholm, Fredsgatan 24.

Rikstelefon 370.

Filial: *Göteborg*, Södra Hamngatan 57. Rikstelefon 13 23.

Förfärdigar konstgjorda Ben och Armar.

Håller ständigt lager af och försäljer till billigaste priser alla till sjukvården hörande artiklar.

Febertermometrar, korrekt justerade . . . . från kr. 2: —
Sköljkannor med slang och rör » » 1: 50
Bråckband . . . . » » 1: 50
Suspensoirer . . . . » — 50

Clysopomper samt sprutor af tenn, glas och gummi.
Gummivaror och förbandsartiklar.
Maggördlar och grossessbindlar af alla slag.
Prima engelska åderbråckstrumpor samt alla slags bindlar för åderbråck m. m.

Allt af prima kvalitét.

Ritningar för måttuppgifter sändas på begäran.

(76) **Bref besvaras med omgående.**

LEVICO

i Sydtyrolen, 20 kilometer från Trient. Naturligt *arsenikrikt järnvatten*, analyseradt af Professor L. v. Barth, Wien.

Detta vatten har pröfvats och för sina utmärkta egenskaper rekommenderats af Professor v. Bamberger, v. Braun-Ferwald, Billroth, Drasche, v. Krafft-Ebing, Monti, Wiederhofer m. fl. mot Anämi, Chloors, Scrofulos, Neuralgier, Hysteri, Menstruations-anomalier, Nervsjukdomar, Hudsjukdomar och svaghetstillstånd eller i allmänhet mot sådana sjukdomar, som bero på felaktig blodblandning.

Levico säljas på alla apotek.

General-Dépot för hela Skandinavien hos

Joh:s O. Geffcken, (42×10) (R. M.) **Lübeck.**

Lactoserin-Cacao,

sammansatt af **renaste cacao** och **lactoserin** enligt W. Rehnströms patent.

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosam,

enligt analys och intyg af Professorerna C. R. Bergstrand och Olof Hammarsten, Med. Doktor Ch. Em. Hagdahl m. fl.

FABRIKS. MÄRKE.

Då **lactoserin** leder sitt ursprung uteslutande från mjölk, så är den i och för sig faktiskt närande och hälsosam.

Lactoserin-Cacao, som håller betydligt mindre af det svårsmälta cacaofettet än andra cacaosorter, är således lättsmält och att rekommendera för såväl friska som sjuka personer.

Se Helsovännen den 1 Februari 1892.

Finnes att tillgå hos Herrar Specerihandlande samt i parti hos **Th. Winborg & C:o,**
Kongl. Hofleverantör.
(19×24) **Stockholm.**

Mineralvattens Uppvärmare st. 5 Kr.
Spottkoppar af porslin st. 60 öre.
Spottflaskor af blått glas st. 2 o. 3 kr.
Spottlådor af porslin för vattenfyllning för tuberkulos-patienter st. 2,25, 2,75 o. 3,25.
Morfinsprutor af horngummi st. 2 kr.
» af nysilfver » 2,50 kr.
» med asbestpackning st. 4 o. 5 kr.
» af elfenben st. 4 kr.
» med glasstaf st. 4 kr.
» » » och flaska st. 4,50 kr.
» *spetsar af platina-iridium* med förgylld hylsa st. 1,75 o. 2,25.
Rör för vattendrickning st. 15 öre.
Sköljkannor af bleck eller lackerad zink med slang och rör 2 kr.
Sköljkannor af porslin med slang och rör 3 kr.
Febertermometrar af jenaglas med korrektionstabell st. 2 kr.
Sårsprutor af rent tenn med tre ringar 40 gm 3,25, 70 gm 3,75.
Elektriska apparater enligt särskild priskurant, som sändes på begäran gratis.
Stockholm i Maj 1892. (8) **Numa Peterson.**

Rent och källklart vatten

erhåller hvarje hushåll på **sommarnöjet** genom våra portabla
världsbekanta

Filtrerapparater.

Vetenskaplig rådgifvare: **Kemie** och **Farmacie Professor S. Jolin** vid Karolinska Institutet. Stockholm.

OBS. Illustrerade priskuranter gratis.

Kautschuks- & Guttaperkavaru-Aktiebolaget KUNTZE & C:o,
(73×4) ***Stockholm, 52 Drottninggatan.***

Tandläkaren P. Hedström, behandlar tandsjukdomar, insätter artificiella tänder och plomberar.
Vesterlånggatan 54. Kl. 10—2; 4—5. A. T. 21 53. (28 a)

Med. D:r H. Selldén, behandlar specielt **Gikt** och **Reumatism** samt **Nervsvaghet.**
Hedemora. Somrarne vid **Lassbo brunn.** (28 b)

D:r O. Torstensson, mottager under vintermånaderna lungsotslidande och med astma behäftade
boende å **Persbergs gård** vid **Sköfde,** till behandling. (28 c)

Med. D:r E. W. Wretlind, mottager sjukbesök kl. 9—10 f. m
Stockholm, Kungsgatan 16. Somrarne vid **Djursätra brunn.** (28 d)

D:r Burgman: Invärtes sjukdomar, särskildt **Underlifs-** och **Bröst**-sjukdomar.
Mottagning: 9--11 f. m., 1/2 2—3 e. m. Söndag.: 9—11 f. m.
Stockholm, Stora Nygatan 41. (28 e)

Med. D:r Gustaf Ahlström, Ögonläkare, **Göteborg.**
Mottagning: Östra Hamngatan 50 B.
Bostad: **Ögonsjukhuset,** Getebergsängen, Litt. O. & P. (28 f)

D:r Albert Rosenau
prakt. och Badläkare samt LRCP Lond. Praktik.
Bad Kissingen (Victoria Hôtel).
(74×2) (S. T. A. 44 88)

LANOLINUM PURISS. LIEBREICH.
Ett fullkomligt *antiseptiskt* salvmedel, som icke härsknar. Låter fullkomligt blanda sig med vatten och vatten-salt-lösningar.
Benno Jaffé & Darmstaedter, Martinikenfelde bei Berlin.
Utdrag ur literaturen rörande Lanolin erhålles på begäran franko.
(9)

Unge män!
"Protektorn" är säkraste medlet mot försvagande nattliga åkommor. **Pris 5 kr. franko,** med kartong **5.30.** Utmärkta vitsord. »Mannens släktlif», 3 uppl. sid. 55, åberopas äfven. **Beskrifning** i bref mot porto, i korsband fritt. **Diskretion tillförsäkras.**
Exped. af protektorn, Stockholm. (34)

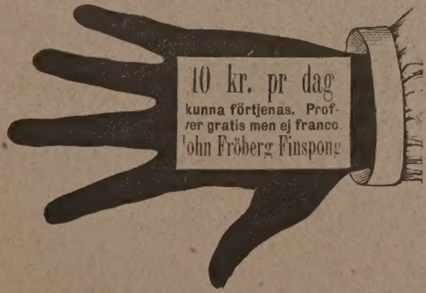

(55×7)

Impregnerade

Kappor, Res-Ulstrar, Promenad-Ulstrar
och **Öfverrockar,**
för **Damer, Herrar** och **Ynglingar.**
☞ *Helsosammaste, ändamålsenligaste, varaktigaste* **Ytterplagg.**

Impregnerade **Kapp-** och **Kostymtyger**
för **Damer** och **Herrar.**

Impregnerade **Kläden** och **andra Tyger**
till **Uniformer** och **civila Drägter**
för *Militärer, Jernvägspersonal, Skolungdom, Turister, Jägare, Velocipedister* och *öfriga Sportsmän.*
☞ *Vår impregnerings fördelar för klädesplagg:* ☜
Lätta att hålla **rena** från **dam, våt smuts** och **fläckar, angripas** ej af **mal, regntäta,** men ej **lufttäta.**

☞ Mot **mal** och **fläckar:** ☜
Impregnerade **Möbeltyger och dylikt af ylle.**

Impregnerade **Hästfiltar** och **Hästregntäcken,**
☞ *varmare, helsosammare, varaktigare,* ☜
lättare att hålla *rena* och *mjuka* än vanliga.

Impregnerade **Pressenningar,**
mjuka, lätta, varaktiga, lida *ej* af köld eller värme, brytas *ej,* klibba *ej,* kunna hopläggas våta *utan att däraf skadas.*

☞ Mot **regn, mögelfläckar,** »**jordslag**» och **röta:** ☜
Impregnerad **Segelduk, Tältduk, Markisväf,**
af **bomull** och **linne,** genom sin större *varaktighet billigare* än oimpregnerad.

OBS.! Billiga, bestämda påskrifna nettopriser.

☞ En mängd rekommenderande *intyg* och *officiella rapporter* af *Läkare, Myndigheter, Kemister m. fl.* äro publicerade och finnas till påseende i vår nya

Utställnings- och Försäljnings-Lokal,

☞ 16 Hamngatan 16 ☜

(Sagerska huset midt för Kungsträdgården).

Svenska Impregnerings-Aktiebolaget,

(24×12) **Kongl. Hofleverantör.**

Stockholm, Hemlandsvännens tryckeri, 1893.